

Recensioner.

Liturgi.

Den Augsburgska Bekännelsen. Översättning och historisk inledning av S. von Engeström. Diakonistyrelsens förlag. 1: 50.

Trehundraårsminnet har motiverat en ny översättning och ett förnyat utgivande av den augsburgska bekännelsen, ett utomordentligt intresseväckande reformatoriskt dokument, tillika en av vår Kyrkas bekännelseskrifter. Ur liturgisk synpunkt är dess tjugofjärde artikel, ur vilken ett utdrag meddelas i dagens nummer, av betydelse. För den evangeliska kristenhet, som samlats kring Confessio Augustana, skulle den trohet mot det historiskt givna i mässan, som där tar sig tydligt uttryck, vara en självklar sak. Betydelsefullt är jämväl det följande kapitlet om bikten med dess starka framhållande av absolutionen såsom ett Guds eget ord avkunnad på Guds befallning. För den som vill förstå och lära känna den reformatoriska tidsålderns liturgiska inställning kan augsburgska bekännelsen rekommenderas som en lättillgänglig och representativ ingång.

A. A.

Johannes Ljunghoff: Kyrkoåret och Högmässan. Framställda i bilder med förklaringar och arbetsuppgifter. Diakonistyrelsen. 50 öre.

Framställningen meddelar en starkt koncentrerad översikt över kyrkoårets högtider och tider med sparsamma uppgifter om deras uppkomst och skulle i denna delen kunna bliva en god hjälp som disposition och översikt exempelvis vid studiecirkel som ägna sig åt kyrkoåret. Översikten av högmässan är däremot ganska eggande till invändningar. Redan den inledande definitionen synes alltför ytlig: Högmässan kallar man den högtidligaste och mest omfattande formen av gudstjänst. Detta säger ju alls intet om vad högmässan till sin innebörd är. Än betänkligare är att högmässan så gott som fullständigt identifieras med den nattvardslösa gudstjänsten. Den översiktliga bilden den givetvis först fastnar åtminstone i den okritiske unge läsarens minne har icke plats för

själva communionen, texten är i denna delen så summarisk att läsaren icke får ett intryck av det inre skeendet. Denna brist gör häftet tyvärr oanvändbart i konfirmandundervisning.

A. A.

William Busch: The Mass-Drama. The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota. 35 c.

Ett utslag av det starka nyväckta liturgiska intresset i Amerikas romerska kyrka. Författaren är professor i kyrkohistoria vid St. Pauls seminarium, Minn. Hans försök att komma bort från den historiska och inadekvata symbolismen vid uppfattningen av den romerska mässan, för att i st. få en totalbild av förloppet inom densamma har tvingat honom att mindre stanna inför detaljer. Vid framställningen av kanon söker han sig fram till en enhet emellan de många disparata elementen. En omsorgsfullt utarbetad bibliografi inleder boken och som tillägg meddelas dels Justinus martyrens beskrivning av mässan under det 2:a årh., dels ock kanon enligt apostoliska konstitutionernas åttonde bok och dels nuvarande mässkanon enligt romersk ritus i god engelsk översättning.

A. A.

Manuale Lundense. Lund, C. W. K. Gleerup 1928.

Under titeln *Manuale Lundense* har läraren i liturgisk sång vid Lunds universitet, Fil. Dr B. Anrep-Nordin, utgivit ett för den sjungande liturgen avsett utdrag ur kyrkans Missale, Vesperale och Psalterium, alltså på sätt och vis ett motstycke till den gamla välkända "Altarsången". Dock upptager ej *Manuale Lundense* de för liturgen behövliga textpartierna, som icke äro avsedda att sjungas. Å andra sidan upptager *Manuale Lundense* utöver "Altarsången" material till tidegärdsgudstjänster.

Utgivarens avsikt, i vilken han synes hava lyckats ganska väl, har ju endast varit att åstadkomma en praktiskt användbar och bekväm bok. Ur annan än ren praktisk synpunkt saknar boken allt intresse. Blott en sak må påpekas:

i de gregorianska partierna har utgivaren frångått Missalets notvalörer och infört en enhetlig nottyp, den av 1925 års Psalterium använda fjärdeledsnoten utan skaft. Ändringen bör förvisso räknas som en förbättring.

Mot det namn som utgivaren åsatt sitt opus måste emellertid opponeras. Dels måste detta namn anses fullständigt vilseledande, dels är det ägnat att ytterligare öka villervallan i den nutida svenska liturgiska terminologien. Såsom benämning på en liturgisk bok har namnet *Manuale* av ålder åsyftat den för de prästerliga förrättningarna ute i församlingen (dop, vigsel, jordfästning o. d.) avsedda handboken. Skall det nu åter komma till heders, bör det vara i denna dess gamla betydelse. Det må vara tillräckligt med den misslyckade användning, som namnet *Missale* fått. Skola de gamla namnen upptagas, måste det anses som en plikt mot den svenska kyrkans liturgiska kultur att också använda dem i vedertagen betydelse.

K. P.

Liturgisk aftonandakt (Completerium), sammanställd av Eino Sormunen, komponerad av Ilmari Krohn. Finlands Svenska Kantor- Organistförenings förlag.

Vårt östra grannland utvecklar alltfört en livlig verksamhet på det kyrkomusikaliska området. Ovannämnda arbete, som nyligen utkommit, får väl anses utgöra ett led i de strävanden, som sedan några år pågått i det svenska Finland, att åt församlingarna anskaffa material för liturgiska bigudstjänster. Och varje ärligt försök på ifrågavarande område hälsas med glädje.

De bärande tankarna i denna aftonandakt vilja vara syndasorg och nådelängtan samt tacksägelse över "Guds frälsande nåd, som bär oss över 'djupa vatten' till 'Guds kyrka, helig, fast och ren'. Dess karaktär kännetecknas av djup och allvar. Motsatsen mellan det förgängliga och det oförgängliga giver åt andakten en mediterande prägel.

Efter ingångspsalm följer predikan samt ytterligare en församlingssång. Därpå sjunges en inledningsantifon med Gloria Dei Patri och Salutation,

bön och amen. Efter bibelläsning, Ps. 107: 1—15 och Upp. 5: 8—14, följer andaktens omfångsrikaste musikaliska moment, en "Antifonisk psalmodi" (Ps. 103), samt aftonbön, Fader vår, Viaticum. (I din hand befaller jag min ande) och Välsignelsen. Till sist sjunges en psalm.

Vad musiken beträffar synes det som om man avsiktligt velat förena gammal melodik med modern eller åtminstone mera fri harmonik. Från de i Sverige brukade psalmtönerna avstås alldeles. Måhända saknar man i det svenska Finland tradition på den punkten. Eller kanske är avsikten den att göra det hela mera tillgängligt för nutida församlingsmenighet. Den stora psalmodin av Krohn måste utan tvivel, väl utförd, göra ett imponerande intryck. Särskilt de sista takternas mångstämmighet tyder på att komponisten räknar med körresurser av stora mått. Ackompanjemangent i de unisona satserna skulle man i allmänhet önska mera orgelmässigt behandlat.

David Ahlén.

Körverk.

Josquin des Prés: Missa Pange lingua. Herausgegeben von Friedrich Blume.

Jacobus Vaet: Sechs Motetten zu 4—6 Stimmen. Herausgegeben von Ernst Herman Meyer. Georg Kallmeyer Verlag. Wolfenbüttel — Berlin.

De två första häftena av det under ledning av d:r Friedrich Blume i stor stil planlagda arbetet "Das Chorwerk" hava nyligen utkommit. Att utgivaren slår fast att i vår tids körrenässans den gamla musiken spelar en långt viktigare roll än den nutida och att det arbete, som med föreliggande häften inledes, helt kommer att ägnas gammal körmusik är säkert något som körsångens vänner även i vårt land hälsa med uppriktig glädje. Såväl andliga som världsliga tonskapelser från den vokala kompositionens storhetstid komma att se dagen, och att kraven på både vetenskaplig noggrannhet och praktisk användbarhet skola tillgodoses därför borgar förvisso utgivarens redan tidigare vitsordade kapacitet på området.

Luther lär ha yttrat, att "Josquin var noternas mästare, som förmådde

noterna att göra, vad han ville, de andra sångmästarna måste göra, som noterna ville". Knappast någonstades hos Josquin skall den av Luther beundrade konstfärdigheten kommit så till uttryck som i mässan Pange lingua.

Nederländaren Jacobus Vaet (utt. Fat), död 1567, var även han en gång en berömd man men råkade snart i glömska. Stilistiskt står han Josquin nära. Tonaliteten är dock mindre enhetlig än hos hans store föregångare. Till och med i slutkadensen kunna modulationer förekomma. Dissonanser, överstigande treklanger och tvärstånd äro ej sällsynta. Det hela är även starkt harmoniskt betonat. Släktskapen med Lasso och italienarne är påtaglig.

D. Å.

Johannes Ockeghem: Missa Mi-Mi. — Italienische Madrigale.

På Kallmeyers förlag, Wolfenbüttel, Berlin, ha i dagarna utkommit 4:de och 5:te häftena av Das Chorwerk. Det 4:de häftet innehåller en mässa av Johannes Ockeghem, det 5:te italienska madrigaler av Adrian Willaert, Philipp Verdelot, Jacob Arcadelt och Cyprian de Rore.

1500-talets musik utmärkte sig genom en konstfärdighet, som hotade att alltmer bli mål i stället för medel. Ockeghem var ett barn av sin tid och frambringade underfulla kompositioner som t. ex. den fantastiska 36-stämmiga kanon; men i sina större verk lät han komma till synes en anda, som fri från alla skråband utformade musiken i en fri, skönt flytande om ock kärt manlig polyfoni. En av hans mest representativa kompositioner är mässan Mi-mi. Sitt namn har den av basstämmans kvintfall i början av varje sats.

Madrigalerna i 5:te häftet äro typiska och sköna exempel på den musik, som odlades av den italienska adeln under 1500-talet. Den är fri och ädel både till form och innehåll.

För uppförande fordra både mässan och madrigalerna en tekniskt tränad kör och ett hängivet instuderande, men skänka i gengäld, liksom all äkta konst, vederkvickelse och uppmuntran. Jag vill ivrigt rekommendera i synnerhet Ockeghems mässa till den det vederbör.

D. W—r.

Jor. Seb. Bach: Drei Chorsätze zum Magnificat. Herausgegeben von Hermann Keller. Bärenreiter-Verlag, Kassel 1929.

Av Bachs stora Magnificat för soloröster, femstämmig kör och orkester finnas som bekant två versioner, en tidigare i Ess dur och en senare, den i vår tid mest använda, i D dur. Den äldre handskriften, i Ess dur, har ett tillägg av tre korta körsatser och en ofullbordad duett, vilka trots sin skönhet och trots Magnificats stora ryktbarhet hittills varit så gott som obeaktade: 1) Vom Himmel hoch (fyrstämmig koralfuga) 2) Freut euch und jubiliret (för två sopraner, alt, tenor och continuo) 3) Gloria in excelsis (femstämmig kör med continuo, och däröver, som sjätte stämma, en violinstämma) samt 4) Virga Jesse floruit (för sopran, bas och cotinuo ofullbordad).

Det är de tre körsatserna som genom Hermann Kellers försorg här föreligga, med undantag av no 1 för första gången sedan de offentliggjordes i Bachsällskapets stora edition. Utgivaren påvisar mellan vilka satser i Magnificat dessa stycken voro inskjutna samt under vilka yttre förhållanden de sannolikt kommo till användning. Även utan sammanhang med Magnificat kunna satserna med fördel användas, i följd eller var för sig. De äro mäktiga även i det avseendet att de torde vara de enda korta motettartade körsatser vi äga av Bachs hand. Ätminstone det sexstämmiga Gloria får räknas till mästarens odödliga tonskulpter.

De av utgivaren anbringade föredragsbeteckningarna vittna om, att han är fullt förtrogen med den Bachska konstens stil och anda.

D. Å.

Singen wir heut mit gleichem Mund. Zwanzig einstimmige Chöre für den Gemeindegottesdienst aus den Gesängen der Böhmischen Brüder. In Verbindung mit Konrad Ameln herausgegeben von Wilhelm Thomas.

Ur de böhmiska brödernas rika sångskatt äro förevarande tjugo melodier hämtade. De äro återgivna i moderna klaver och nottecken samt enstämmigt, så som de en gång sjöngos av de för sin troshänförelse och sång-

glädje kända böhmiska bröderna. Intressant är framför allt den rytmiska utformningen. Vid sidan om den psalmtonartade talsången stå såväl melodier i "utjämnad" form som sådana i mera livlig rytm, med olika notvärden i två- eller tretakt. Ej heller melodier i blandad två och tretakt saknas. Av för oss kända koraler finna vi melodien till sv. sp. 492: "Nu tystne de klagande ljuden".

D. Å.

Kaspar Othmayr: Geistliche Zwiegesänge 1547. Zwiter Teil. Herausgegeben von Walther Lipphardt. Bärenreiter-Verlag, Kassel, 1929.

Dessa sånger för två röster, kör eller solo a capella (utgivaren rekommenderar även beledsagning av stråk- och träinstrument) äro pärlor i sitt slag. Den ena stämman utgöres överallt av en koralmelodi, t. ex. "Ur djupsens nöd" eller "Vår Gud är oss en väldig borg", som cantus firmus, till vilken den andra kontrapunkterar. Till flera av sångerna kan utan svårighet svensk psalmtext anbringas. Att utgivarens företag att draga denne mästare fram i ljuset tillbörligen uppskattats torde framgå därav, att samlingens första del redan utkommit i en andra upplaga.

D. Å.

Ernst Pepping: Kanonische Suite in drei Chorälen für dreistimmigen Männerchor (Tenor Baryton, Bass) 1930. Georg Kallmeyer-Verlag. Rm 2.

Ernst Peppings namn har under de sista åren dragit uppmärksamheten till sig. Bland Tysklands yngre kompositörer av modern körmusik intar han en framstående plats genom sin strängt polyfona stil, som försmår allt yttre effektsökeri. Han gör en allvarlig, djupt musikalisk tolkning av koralen och texten. I den första av de tre här föreliggande styckena uppträder koralen såsom Cantus firmus i barytonstämman och i den sista är bas- och baritonstämmornas koralkanon förbunden med koralens omvändning i tenoren. Svensk manskörsång skulle vara ett lyckönska om den med sin reper-toar införlivade verk av denna betydelse.

T:s. R.

Lose Blätter der Musikantengilde. N:r 187—195. Georg Kallmeyer Verlag. Wolfenbüttel, Berlin.

Så gott som alltigenom värdefulla saker. N:r 187 innehåller en hel mässa för gosröster (ell. damröster) av obekant mästare, hämtad ur Johannes Kugelmanns "Concentus novi trium vocum, 1540". För körsammanslutningar, där bristen på herröster gör sig gällande — och huru många äro icke dessa! — bör ett dylikt verk vara kärkommet.

För övrigt får man här göra bekantskap med en mängd tonsättningar för två- till fyrstämmig kör av 1500-talets mästare Palestina, Leonhard Lechner, 1554—1604 (bör särskilt uppmärksammas) Orlando di Lasso: två underbart vackra körer ur "Teutsche Geistliche Psalmen mit dreyen Stimmen, 1588", Hans Leo Hassler o. a. Flera av dessa kompositioner hoppas anmeldaren i sinom tid få nöjet göra tillgängliga i svensk översättning.

I n:r 190, som utgivits som bilaga till "Zeitschrift für Schulmusik", förekommer en passionssång, "Maria wollt auswandern", i trestämmig sättning för blandade röster, märklig så till vida som stilen här är en helt annan än den man eljest finner i dessa "lösa blad". Det är modern kontrapunktik, som här uppvisas, fri från allt vad regler heter. Men så klingar det också därefter. Satsen, av en viss Wilhelm Maler, är kuriös, och vid sidan av de gamla kommer denne "nytonare" ohjälpligt till korta.

D. Å.

Lose Blätter der Musikantengilde n:r 196—201. Georg Kallmeyers Verlag, Wolfenbüttel, Berlin.

I de senast utkomna häftena av dessa musikbilagor av tidskriften Musikantengilde, redigerade av Fr. Jöde, framdragas åtskilliga verk av den klassiska körkompositionens yppersta målsmän: Gumpelzhaimer, Palestrina, Caldara, Schütz o. a. Det första av häftena bjuder körsättningar avsedda för passionstiden, det andra för sommar, höst och vinter och ett följande för morgon och afton. Samtliga sånger äro avsedda för 2, 3 eller 4 lika röster, och erbjuda ett rikt material för körer, som önska orientera sig i den kyrkliga körkompositionens värld.

T—s. R.

Hymnologi:

Das Erfurter Enchiridion 1524. Im Auftrage des Kirchengvorstandes der Marktgemeinde Goslar in originalgetreuem Nachdruck hergestellt. Kassel, Bärenreiterverlag, 1929.

Året 1524 har blivit kallat "das eigentliche Liederjahr der Reformation" (W. Nelle). Då utkommo de första tyska evangeliska sångböckerna: den s. k. Achtliederbuch, Erfurterenchiridier-na och den Luther-Waltherska körsångboken. Av det ena Erfurterenchiridiet existerar numera intet exemplar, sedan det enda kända (Strassburg) 1870 förstördes. 1848 hade emellertid lyckligtvis ett nytryck ombesörjts. Det andra Erfurterenchiridiet, som är känt genom ett enda, i Goslar förvarat exemplar, föreligger numera också i facsimileupplaga.

I stort sett överensstämma de båda enchiridierna, ehuru de äro tryckta av olika förläggare. Sångerna — 25 till antalet, däribland 18 av Luther — äro i båda desamma, fastän ordningen är något olika. Även melodierna äro i stort sett desamma. Den här föreliggande upplagan saknar dock i motsats till den andra noter till "Nun freut euch, lieben Christen gmein", under det att "Aus tiefer Not" här erhållit melodi, vilket den icke äger i den andra upplagan. Vi igenfinna i dessa äldsta tyska sångböcker ett flertal av våra egna kärnpsalmer, t. ex. förutom de båda nyss nämnda (= Sv. ps. 46 och 182) "Es ist das Heil uns kommen her" (= 144), "Mitten wir im Leben sind" (= 26), "Herr Christ, der einzig Gottes Sohn", (= 50), "Komm, heiliger Geist, Herre Gott" (= 134). Detta gör, att boken bör kunna påräkna intresse även hos oss.

Man har länge antagit, att Luther stått bakom dessa enchiridier och med hjälp av Justus Jonas ombesörjt dem. Så torde emellertid icke vara fallet. Enligt en framstående kännare, W. Lucke, måste de anses vara ett företag, som de båda tryckerierna gemensamt igångsatt utan att Luther haft något därmed att skaffa.

Den nya upplagan är vad tryck och papper beträffar utmärkt. Däremot saknas varje spår av bibliografisk och litteraturhistorisk inledning — en för de flesta läsare förvisso ytterst kända brist.

Knut Peters.

Frans Stade: Strövtåg i vår psalmbok. Diakonistyrelsens bokförlag. 1930. 2: 25, inb. 3: 25.

Författarens syfte är att befrämja förtrogenheten med psalmboken i dess helhet och att från olika synpunkter, även den estetiska, rikta uppmärksamheten på dess många förträffligheter. En stark kärlek till vår svenska kyrkas Psaltare, vunnen genom ett mer än 50-årigt praktiskt umgänge med henne, har tagit sig uttryck i denna skrift, som otvivelaktigt når högst, när författaren samlar sig till den mera ingående analysen av enskilda psalmer. Man kan beklaga att författaren icke tagit mera av utrymmet till sådan upplysande och uppbyggande genomgång av psalmerna som han ger prov på i kapitlet: "Var hälsad sköna morgonstund", eller i kapitlet om morgonpsalmerna, då han behandlar nr 421. I sin undersökning, som omfattar högtidspsalmer, morgon- och aftonpsalmer samt spridda psalmer har författaren eljest betygat ett starkt stilistiskt intresse och han inregistre-rar gärna språkliga egendomligheter och klassificerar gärna psalmerna även om han är villig att tillägga ett vid omdömen av denna art det egna tycket spelar in alltför mycket för att åt dem skulle kunna tillmätas någon allmän-giltig betydelse. Det bör kanske tilläggas att "vår psalmbok" för Stade betyder den gamla 1819 års psalmbok. Till psalmbokstillägget har han icke utsträckt sina strövtåg.

A. A.

Orgelmusik.

Reinhard Schwarz: Drei Choräle für Orgel, kleines Bärenreiterhäft N:r 32; im Bärenreiter Verlag zu Kassel.

Upphovsmannen till dessa små förspeles synes vara en avgjord beundrare av Reger; skrivsättet är genomgående polyfont. Med sitt kärva tonspråk och i sin koncentrerade form lämpa sig ifrågavarande stycken synnerligen väl för orgelandakter eller gudstjänster av liknande art. Tekniskt lätt utförbara samt rörande registreringen ringa krävande böra de ha utsikt att vinna stor spridning å såväl landsbygd som stad.

W. A.

Kyrkokonst.

Kyrkans sinnebilder av Gustaf Lizell. Svenska kyrkans Diakonistyrelsens Bokförlag, Stockholm 1930. Pris 40 öre.

En kortfattad handledning i kyrkans konstsymbolik, "kyrkans sinnebilder", har i dagarna utkommit, författad av professor Gustaf Lizell. Den kallas en orientering, men på 45 sidor lyckas författaren inpressa huvudsumman av den kyrkliga traditionens viktigaste symboler. Han börjar med klockorna och redogör sedan för kyrkobyggnaden med dess inventarier och deras bildprydnader, varvid en kort översikt ges av de förnämsta helgonen och deras attribut.

Hur välkommen denna skrift än är och hur förträffligt den än är uppställd och utförd måste man dock beklaga, att den blivit alltför kortfattad. Gärna hade man t. ex. sett, att redogörelsen för de liturgiska färgerna fått något större plats liksom att den kyrkliga skrudens olika plagg åtminstone blivit omnämnda. De spela ju en betydande roll i det nyvaknande, som vår kyrka nu upplever i liturgiskt avseende.

Cgs.

Sångpedagogik.

Albrecht Thausing: Lage und Aufgaben der Gesangspädagogik. Förlag: Georg Kallmeyer Wolfenbüttel, Berlin.

Här föreligger en av de otaliga sångpedagogiska skrifter, varmed den teoretiska sånglitteraturen allt oftare riktas. Författaren ansluter sig i fråga om artikulationen till de kända sånglärarna Hey och Forchhammer. Med hänsyn till behandlingen av röststyrkan, luftens komprimering vid andningen — "stauprincipen" —, fonastenen eller den sjukliga stämbandssvagheten företräder han en uppfattning, som är mycket omdiskuterad ej minst i hans eget hemland. Samma är förhållandet med författarens åsikt om brösttonens användbarhet för skolsångsbruk, behandlingen av målbrott och röstgester m. m.

Den erfarne sångpedagogen eller körledaren kan med nöje läsa skriften och därur hämta mycket av en kunnig mans rika erfarenhet. För den oinvidige är den ej att rekommendera.

Hjalmar Torell.

Meddelanden.

Redaktionens adress är från och med den 1 augusti: Bredgatan 14, Lund. Tidskriftens expedition förblir som förut förlagd till Stockholm: Jakobsbergsgatan 15.

Utmärkelse. Till riddare av Dannebrogens orden har utnämnts musikdirektör David Ahlén, Stockholm.

Strängnäs Stifts Kyrkosångsförbund, K. S. V. har utgivit en matrikel över körerna och deras medlemmar under redaktion av kantor R. Forssman. Det livskraftiga förbundet omsluter numera 38 körer med ett medlemsantal av inalles nära 1,000 medlemmar.

Val. Till innehavare av förenade tjänster ha utsetts: vid Robertsfors i Bygdeå, Vst. H. W. Lundström, Borgvattnet; i Lysvik, Vrml. E. Gustafsson, Karlstad; i Askeryd, Jönk. Ingrid Rydin; vid Österby i Hammar, Öreb.,

Sture Gustafsson, Över-Järna; i Säterbo, Västm., E. G. Lönnberg, Bergsjö; i Horn, Östergt. B. Börjesson, Väster-
vik.

Hymner för flickkörer. Följande upprop har tillställts tidskriften:

"Undertecknad, som har för avsikt att söka få till stånd en samling kyrkliga hymner för flickkör (barnkör) — jämför sid. 10 av Sveriges allm. Organist- och Kantorsförenings årsskrift 1930 — får härmed uppmana kolleger och andra för saken intresserade att insända tonsättningar, original eller arrangement, som kunna anses lämpliga för en dylik samling.

Stockholm i juli 1930.

Adr.: David Ahlén, Östermalmsgatan 67."

Augustinusminnet. 1500 års-minnet av Kyrkofadern Augustinus' död infaller den 28 augusti i år. Där man